

Fredrich Neumeyer: Patentkarteller. Kooperativa förbundets bokförlag, Stockholm 1947, 310 sider. Sv. kr. 10,—.

I den foreliggende bog har forfatteren, der gennem en årrække har beskæftiget sig med de monopolproblemer, der knytter sig til et samarbejde om udnyttelsen af patenter, søgt at give en redegørelse herfor af mere generel karakter.

Den ret, et patent giver til at forbyde andre at fremstille det patenterede produkt eller at udøve den patenterede metode, gør det i hvert fald inden for den større industri nødvendigt at træffe aftaler med patentindehavere om udnyttelse af patenter, sædvanligvis mod betaling af licens.

Den almindelige licenskontrakt, der for et konkret patent blot er en aftale om betaling for retten til at udnytte patentet, kan dog ikke regnes som kartelaftale, idet den ikke udvider det gennem patentet skabte monopol. For at der skal være tale om et kartel, må der efter forfatterens opfattelse være tale om et samarbejde mellem uafhængige virksomheder med det formål gennem samling, bytte eller anden udnyttelse af patentrettigheder i fællesskab at beherske markedet.

Denne definition fastholdes dog ikke helt, idet der i den senere gennemgang er givet en række eksempler på offentlige og for øvrigt også private patentkarteller, hvis formål ikke kan siges at være at beherske markedet i almindelig monopolistisk forstand, men derimod at sikre, at patenterne udnyttes friest muligt. Forfatteren lægger stor vægt på generelle aftaler om patentudveksling, og disse tilstræber ikke altid en beherskelse af markedet. Som eksempel herpå nævnes den amerikanske automobilindustri, hvor større konkurrence og muligheder for tekniske fremskridt fremmes, ved at patentrettighederne stilles til rådighed for hele branchen.

Det, der adskiller patentkartellet fra det almindelige kartel, er at patentet medfører, at aftalen ikke som almindelige kartelaftaler kan ophæves, uden at den part, som har fået ret til udnyttelse af patentet, må ophøre hermed. Virkningen af at udtræde af et samarbejde om patenter er derfor langt alvorligere end ved udtræden af et almindeligt

kartel. Patentkartellet danner derfor en overgangsform mellem på den ene side de aftaler, der er sluttet mellem indbyrdes uafhængige virksomheder og på den anden side trust, hvor de samarbejdende virksomheder er knyttet fast og varigt til hinanden gennem fælles ejere.

Patentkartellerne har efter forfatterens opfattelse meget stor udbredelse, især i det internationale erhvervsøkonomiske samarbejde. Dette har sin årsag i, at patenterne gennem internationale aftaler er sikret ensartet retsbeskyttelse i de fleste lande.

Forfatteren gennemgår måske vel detaljeret patentkartellerne inden for den amerikanske flaskeindustri og de internationale patentkarteller vedrørende kemikalier og plastics m. v. Disse forhold har været fremdraget og undersøgt nøje i U.S.A.

Det er karakteristisk, at en ganske overvejende del af det materiale, der findes om patentkarteller hidrører fra U.S.A. Dette må imidlertid ses på baggrund af, at antitrustlovgivningen i dette land er over 50 år gammel, og det må skyldes den dualisme, der ligger i, at man i U.S.A. på den ene side bekæmper monopoler og aftaler, der begrænser konkurrencen, medens man på den anden side uddeler monopoler i form af patenter. Dette forhold har sikkert medført, at en række kartelaftaler er søgt gjort lovlige ved at tilknyttes patentaftaler.

Den almindeligste kartelform ved patentkarteller synes at være markedsdelingsaftalen. Denne kartelform er især fremherskende blandt de internationale aftaler, men gennemføres også inden for det enkelte land, ved at karteldeltagerne undlader at fremstille de samme varettyper. Således omtales, hvorledes de fabrikker, der fik licens af patentkartellet inden for den amerikanske flaskeindustri, blev forpligtet til kun at fremstille ganske bestemte flasketyper (f. eks. mælkeflasker, brune medicinflasker, kosmetikglas el. lign.).

En opdeling af markederne er i forvejen almindelig ved de internationale kartelaftaler, og hvor der er tale om patentkarteller, er aftalerne tilmed beskyttet af lovgivningen. Dette giver mulighed for at opbygge et kartel, der giver sine deltagere fordelene ved at kunne udnytte hinandens patenter, og som på for-

Fredrich Neumeyer: Patentkarteller. Kooperativa förbundets bokförlag, Stockholm 1947, 310 sider. Sv. kr. 10,—.

I den foreliggende bog har forfatteren, der gennem en årrække har beskæftiget sig med de monopolproblemer, der knytter sig til et samarbejde om udnyttelsen af patenter, søgt at give en redegørelse herfor af mere generel karakter.

Den ret, et patent giver til at forbyde andre at fremstille det patenterede produkt eller at udøve den patenterede metode, gør det i hvert fald inden for den større industri nødvendigt at træffe aftaler med patentindehavere om udnyttelse af patenter, sædvanligvis mod betaling af licens.

Den almindelige licenskontrakt, der for et konkret patent blot er en aftale om betaling for retten til at udnytte patentet, kan dog ikke regnes som kartelaftale, idet den ikke udvider det gennem patentet skabte monopol. For at der skal være tale om et kartel, må der efter forfatterens opfattelse være tale om et samarbejde mellem uafhængige virksomheder med det formål gennem samling, bytte eller anden udnyttelse af patentrettigheder i fællesskab at beherske markedet.

Denne definition fastholdes dog ikke helt, idet der i den senere gennemgang er givet en række eksempler på offentlige og for øvrigt også private patentkarteller, hvis formål ikke kan siges at være at beherske markedet i almindelig monopolistisk forstand, men derimod at sikre, at patenterne udnyttes friest muligt. Forfatteren lægger stor vægt på generelle aftaler om patentudveksling, og disse tilstræber ikke altid en beherskelse af markedet. Som eksempel herpå nævnes den amerikanske automobilindustri, hvor større konkurrence og muligheder for tekniske fremskridt fremmes, ved at patentrettighederne stilles til rådighed for hele branchen.

Det, der adskiller patentkartellet fra det almindelige kartel, er at patentet medfører, at aftalen ikke som almindelige kartelaftaler kan ophæves, uden at den part, som har fået ret til udnyttelse af patentet, må ophøre hermed. Virkningen af at udtræde af et samarbejde om patenter er derfor langt alvorligere end ved udtræden af et almindeligt

kartel. Patentkartellet danner derfor en overgangsform mellem på den ene side de aftaler, der er sluttet mellem indbyrdes uafhængige virksomheder og på den anden side truste, hvor de samarbejdende virksomheder er knyttet fast og varigt til hinanden gennem fælles ejere.

Patentkartellerne har efter forfatterens opfattelse meget stor udbredelse, især i det internationale erhvervsøkonomiske samarbejde. Dette har sin årsag i, at patenterne gennem internationale aftaler er sikret ensartet retsbeskyttelse i de fleste lande.

Forfatteren gennemgår måske vel detaljeret patentkartellerne inden for den amerikanske flaskeindustri og de internationale patentkarteller vedrørende kemikalier og plastics m. v. Disse forhold har været fremdraget og undersøgt nøje i U.S.A.

Det er karakteristisk, at en ganske overvejende del af det materiale, der findes om patentkarteller hidrører fra U.S.A. Dette må imidlertid ses på baggrund af, at antitrustlovgivningen i dette land er over 50 år gammel, og det må skyldes den dualisme, der ligger i, at man i U.S.A. på den ene side bekæmper monopoler og aftaler, der begrænser konkurrencen, medens man på den anden side uddeler monopoler i form af patenter. Dette forhold har sikkert medført, at en række kartelaftaler er søgt gjort lovlige ved at tilknyttes patentaftaler.

Den almindeligste kartelform ved patentkarteller synes at være markedsdelingsaftalen. Denne kartelform er især fremherskende blandt de internationale aftaler, men gennemføres også inden for det enkelte land, ved at karteldeltagerne undlader at fremstille de samme varettyper. Således omtales, hvorledes de fabrikker, der fik licens af patentkartellet inden for den amerikanske flaskeindustri, blev forpligtet til kun at fremstille ganske bestemte flasketyper (f. eks. mælkeflasker, brune medicinflasker, kosmetikglas el. lign.).

En opdeling af markederne er i forvejen almindelig ved de internationale kartelaftaler, og hvor der er tale om patentkarteller, er aftalerne tilmed beskyttet af lovgivningen. Dette giver mulighed for at opbygge et kartel, der giver sine deltagere fordelene ved at kunne udnytte hinandens patenter, og som på for-

hånd umuliggør konkurrence fra udenforstående. Deltagerne får således et sikkert monopol i deres respektive områder.

Patentkartellerne omfatter ofte betydelig mere end de patenter, der danner deres grundlag. Man ser f. eks., at licens kun gives, såfremt licenstagere samtidig forpligter sig til at aftage upatenterede varer. En anden fremgangsmåde er, at licenstagere forpligtes til at anerkende patenthaverens måske tvivlsomme ret på områder, der slet ikke berøres af selve patentet, og en ikke ualmindeligt forekommende bestemmelse er, at alle licenstageres forbedringer af patentet skal overdrages til patenthaveren.

Denne sidste klausul fandtes bl. a. i den amerikanske flaskeindustri's licensaftaler og gjorde licenstagere uinteresserede i selv at forbedre produktionsmetoderne. Den kompletteredes endvidere med, at patenskartellet, når der fremkom en opfindelse, der kunne ventes at få betydning, så at sige spandt denne ind i et net af patenter, der dækkede alle tænkelige forbedringer til den nye opfindelse.

Sådanne fremgangsmåder synes ikke til gavn for det tekniske fremskridt, men det er da heller ikke nær altid, patentkartellernes virksomhed har haft denne virkning. I mange tilfælde er der truffet generel aftale om gensidig udveksling af patenter (ofte udvidet med udveksling af andre tekniske hemmeligheder, teknikere m. v.). Ved en sådan aftale sparer samarbejdet deltagerne for store udgifter til forskning og de tekniske fremskridt kommer hurtigt alle aftaledeltagerne til gode. Denne form for aftaler har haft stor betydning inden for den kemiske industri, hvor de internationale patentkarteller i høj grad hviler på dette grundlag, og forfatteren påpeger, at denne positive virkning af patentkartellerne ikke må undervurderes.

Det offentlige har — når bortses fra Tyskland — normalt betragtet karteller af enhver art med skepsis; men der nævnes en række tilfælde hovedsagelig inden for de militære industrier, hvor selv i U. S. A. det offentlige har støttet patentkarteller og deltaget i sådanne aftaler.

Det mest kendte eksempel på statslige patentkarteller er den offentlige administration af alle patenter vedrørende atomenergi. Hvor

opfindelserne inden for dette område ikke hemmeligholdes af militære grunde, stilles de til rådighed for alle. Endvidere nævnes den offentlige administration af de tyske patenter under og efter krigen, men dette forhold må vel nærmest betragtes som en likvidation af de pågældende rettigheder.

For de skandinaviske landes vedkommende er forekomsten af patentkarteller ikke nær så hyppig som i de store industrinationer. Forfatteren nævner således i et kapitel om patentkarteller i Sverige kun få tilfælde. Dog er en række mindre lande med en lempelig monopollovgivning som Svejts, Liechtenstein og Luxembourg ret hyppigt hjemsted for internationale karteller af enhver art.

I en gennemgang af de forskellige landes lovgivning vedrørende patentkarteller fremhæves, at denne i store træk er den samme som den almindelige monopol- og kartellovgivning. Forfatteren påpeger, at de foranstaltninger, der findes mod patentmisbrug i selve patentlovgivningen, kun er få og i det væsentligste indskrænker sig til at sikre, at patenterne bliver udøvede.

Ganske vist åbner de internationale patentkonventioner adgang for de enkelte stater til at gribe ind i videre omfang for at hindre patentmisbrug. Sådanne indgreb er imidlertid næsten altid foretaget med hjemmel i monopollovgivningen, og denne lovgivning har kun i få tilfælde taget det for patenter gældende lovbeskyttede monopol i betragtning. Dog er der i den kanadiske trustlov indeholdt en bestemmelse om, at patenter (og varemærker) kan inddrages ved dom i tilfælde af misbrug.

Patentlovene indeholder ganske vist som regel bestemmelser mod misbrug. Disse bestemmelser er dog affattet ret programmatisk, og de er meget sjældent blevet bragt til anvendelse. (En dansk bestemmelse om ekspropriation er så vidt vides aldrig blevet anvendt).

Hvad der yderligere vanskeliggør det offentliges sikringsforanstaltninger mod patentmisbrug, er patentkartellernes internationale karakter. På dette punkt refererer forfatteren til statutterne for den internationale handelsorganisation (ITO), der indeholder en række ret detaljerede bestemmelser om bekæmpelse af internationale karteller, men han kommer

dog ikke nærmere ind på disse bestemmelsers mulighed for at blive ført ud i livet.

Bogen er meget udførligt forsynet med kildehenvisninger og indeholder eksempler på overenskomster bl. a. United Shoe Machinery Co.'s standardoverenskomst for udlejning af skotøjsmaskiner i Sverige. Desuden indeholder den oversigter over en række internationale patentkarteller (også enkelte med dansk deltagelse).

Selv om en del af de af forfatteren fremførte betragtninger vil kunne genfindes i andre værker om karteller i almindelighed, må man erkende, at patentrettighedernes betydning for karteldannelsen hidtil har været stærkt undervurderet i Skandinavien. Den foreliggende bog vil derfor ikke kunne undgå at få betydning, og den vil være en værdifuld håndbog for den, der interesserer sig for industriens markedspolitik.

Vagn Otterstrøm.

Lars Erik Thunholm: Svenskt kreditväsen. Kooperativa förbundets bokförlag. Stockholm 1949. 280 sider. Pris: 8 sv. kr.

Forfatteren til denne nye, nemt håndterlige bog om svensk kreditväsen, er fil. lic. i nationaløkonomi samt bankdirektør. Begge dele har præget bogen. Men medens han som bankdirektør er helt up to date og har en grundig indsigt i svensk kreditväsen af i dag, synes hans interpretation af de nyere tanker indenfor kreditteorien ikke at være fuldt ud lykkedes. Derfor kommer bogen til at bestå af meget og godt håndbogsstof, som er samlet i bogens første ni kapitler (siderne 11—176) og som næppe kan påskønnes for meget, samt af fire kapitler teori (siderne 177—268), som er af en del mere diskutabel værdi.

Håndbogsstoffet er serveret i ni behageligt skrevne og let læste kapitler, som i rækkefølge behandler Riksbanken, forretningsbankerne og forretningsbankernes forretninger, sparekasserne, postsparbanken og postgiroen, landbrugskrediten, byejeandskrediten og obligationsmarkedet. Gennem denne opstilling lykkes det ikke alene for forfatteren at give en beskrivelse af de enkelte kreditinstitutters organisation og de vilkår, hvorunder

de arbejder, men i de tre sidste af disse ni kapitler har han også evnet at sætte dem i perspektiv overfor hinanden og overfor kreditefterspørgerne. Disse kapitler røber både solid og omfattende viden og en fin pædagogisk sans. Bogen er af uvurderlig værdi for enhver, som vil studere svensk økonomi og drage sammenligninger mellem udviklingen i Danmark og Sverige.

Vender vi os derimod til de teoretiske kapitler, synes fremstillingen at tabe noget i klarhed og styrke.

En del af uklarheden synes at have sin rod i, at forfatteren arbejder med en mindre heldig begrebsbestemmelse. På side 179 definerer han et begreb, som han kalder »penningtilgången i inskrænkt betydelse«, hvorved han mener bankernes beholdning af sedler og riksbankstilgodehavender. Dette begreb er klart og homogent, og det synes hensigtsmæssigt at arbejde med, fordi forretningsbankerne er en nogenlunde ensartet gruppe med temmelig ligedannede handlingsparametre. På side 178 defineres derimod en størrelse, som kaldes »penge«, og som omfatter sedler og tilgodehavender i riksbanken. Det vil sige, at den omfatter både bankernes likvide fordringer og en del af borgernes. Endvidere defineres side 178 »betalingssmedel« som summen af penge og indestående i bankerne og på postgiro. Begrebet omfatter således summen af bankernes og alle borgernes likvide fordringer. Hvilket formål tjener det imidlertid at operere med en sådan summation af bankernes og borgernes kasse? Bankernes kasse er basis for kreditgivning, borgernes hovedsagelig for forbrugsdispositioner, bankindsud og egenfinansierede investeringer. Borgernes dispositioner over kassen påvirker ganske vist nok bankernes kasser, men ikke på en så simpel måde, at de to størrelser kan betragtes som additive. Handlingsparametrene er alt for forskellige.

Det ses da også, at forf. faktisk ikke har fundet anvendelse for de to »blandede« begreber på nogen givtig måde. Den eneste gruppe, der virkelig er behandlet, er bankerne. Thi kun for disses vedkommende har forf. haft et relevant begreb at arbejde med. Forf. ville utvivlsomt kunne komme endnu